

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

Θεόδωρος Κατσουλάκος Ιφιγένεια Καρυώτη
Μαρία Λένα Χριστίνα Κατσάρου

Ιστορία

Στα αρχαία χρόνια

Δ' Δημοτικού

Ιστορία Δ' Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεόδωρος Κατσουλάκος
Εκπαιδευτικός Δ.Ε.
Χριστίνα Κατσάρου
Εκπαιδευτικός Π.Ε.
Μαρία Λένα
Εκπαιδευτικός Δ.Ε.
Ιφιγένεια Καρυώτη
Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Δημήτριος Ανωγιάτης-Πελέ
Καθηγητής Ιονίου Πανεπιστημίου
Στέφανος Παπαστεργιόπουλος
Σχολικός Σύμβουλος
Σαράντης Χέλμης
Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Βικτώρια Γιουλβανίδου

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Θεόδωρος Τάσιος
Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Γιάννης Παπαρηγορίου
Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Δήμητρα Καυκά
Εκπαιδευτικός Π.Ε.

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης
Εικαστικός Καλλιτέχνης

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

“ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ - MULTIMEDIA A.E.”

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Σύμβουλος Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

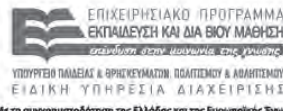
Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Οι αλλαγές που ενσωματώθηκαν στην παρούσα επανέκδοση έγιναν με βάση τις διορθώσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θεόδωρος Κατσουλάκος
Μαρία Λένα

Ιφιγένεια Καρυώτη
Χριστίνα Κατσάρου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Η συγγραφή και η επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιστορία Δ' Δημοτικού

Στα Αρχαία Χρόνια

Γνωριμία με το βιβλίο σου

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου θα σε βοηθήσει να κάνεις ένα ωραίο ταξίδι στα περασμένα. Θα γνωρίσεις πολλά πράγματα για τη ζωή των προγόνων μας στα αρχαία χρόνια. Συντροφιά σου θα έχεις πολεμιστές, καλλιτέχνες, ποιητές, ιστορικούς, που με τους αγώνες και τα έργα τους έκαναν τη χώρα μας ονομαστή.

Για όλα αυτά θα νιώσεις χαρά και περηφάνια και θα θελήσεις αργότερα να μάθεις περισσότερα. Προσπάθησε λοιπόν να μη μείνεις ένας απλός αναγνώστης. Χρησιμοποίησε τη φαντασία σου και απόλαυσε το ταξίδι και την περιήγηση. Η γνωριμία σου τότε με τον αρχαίο κόσμο θα εξελιχθεί σε μια περιπέτεια συναρπαστική!

Γλωσσάρι

Στο γλωσσάρι θα βρεις τη σημασία των λέξεων που ίσως δεν ξέρεις.

παράθεμα

Παράθεμα

Στο κάθε παράθεμα θα διαβάσεις περισσότερα στοιχεία για το κάθε κεφάλαιο.

Προοργανωτής

Σε κάθε πλαίσιο θα βρεις ένα κείμενο που παρουσιάζει με λίγα λόγια όσα θα μάθεις παρακάτω.

Δύο παιδιά

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου υπάρχουν ερωτήσεις σχετικές με το μάθημα.

Ας δούμε τι μάθαμε

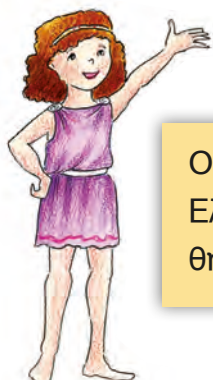
Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει ένα μικρό κείμενο που θα σε βοηθήσει να θυμάσαι καλύτερα όσα έμαθες.

1η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Η κάθοδος των Δωριέων

Οι Δωριείς κατεβαίνοντας από την περιοχή της Πίνδου προς τη νότια Ελλάδα έφεραν μεγάλη αναστάτωση. Κάποιοι από αυτούς εγκαταστάθηκαν στη Σπάρτη.

το φύλο: το σύνολο των ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά, όπως καταγωγή, θρησκεία, γλώσσα, συνήθειες.

Οι Δωριείς ήταν το τελευταίο ελληνικό φύλο που μετακινήθηκε προς τη νότια Ελλάδα. Είναι δύσκολο σήμερα να εξηγήσουμε τους λόγους που τους έκαναν να αναζητήσουν άλλη πατρίδα. Οι άνθρωποι ακόμη και σήμερα εγκαταλείπουν έναν χώρο, όταν κινδυνεύουν ή όταν θέλουν να ζήσουν καλύτερα.

Η πορεία προς τον νότο έγινε αργά. Πολλές ομάδες άρχισαν τότε να μένουν άλλοτε προσωρινά και άλλοτε μόνιμα σε διάφορα μέρη. Κάποιοι από αυτούς φαίνεται ότι παρέμειναν στη Στερεά Ελλάδα και ειδικά στην περιοχή της Δωρίδας, όπως και η λέξη φανερώνει.

Η κάθοδος των Δωριέων δεν έγινε μονομιάς. Χρειάστηκαν πολλά χρόνια. Σήμερα μας είναι άγνωστοι ακόμη και οι δρόμοι που ακολούθησαν. Το πιο πιθανό είναι ότι πέρασαν στην Πελοπόννησο από τον Ισθμό της Κορίνθου.

Στην Πελοπόννησο χωρίστηκαν σε μικρότερες ομάδες και κατευθύνθηκαν σε διαφορετικές περιοχές. Μια ισχυρή ομάδα κατευθύνθηκε νοτιότερα και κατέλαβε τη Σπάρτη και την εύφορη πεδιάδα του ποταμού Ευρώτα. Οι παλιοί κάτοικοι έγιναν είλωτες που αναγκάστηκαν να καλλιεργούν τη γη. Οι Δωριείς φαίνεται ότι στην αρχή ήταν πιο πολλοί, γι' αυτό όλοι οι κάτοικοι μίλησαν αργότερα τη διάλεκτό τους, τη δωρική.

Οι Δωριείς κυριάρχησαν με τη δύναμή τους σε διάφορα μέρη της Πελοποννήσου. Πολλοί από

1. Η κοιλάδα του Ευρώτα

11ος αιώνας Γεωμετρικά χρόνια

8ος αιώνας

τους παλιούς κατοίκους έχασαν την περιουσία τους και έγιναν δούλοι. Ο μυκηναϊκός πολιτισμός σταμάτησε να αναπτύσσεται. Μερικοί, βλέποντας ότι δεν μπορούσαν πια να ζήσουν στον τόπο τους, αναγκάστηκαν να φύγουν.

η κάθοδος των Δωριέων:

η μετακίνηση των Δωριέων από τον βορρά της χώρας προς τον νότο.

οι ειλωτες:

οι παλιοί κάτοικοι της Σπάρτης που έγιναν δούλοι.

η διάλεκτος:

η γλώσσα που μιλούν οι κάτοικοι κάποιας περιοχής· σήμερα μιλάμε για ποντιακή, τσακωνική, κυπριακή διάλεκτο.

2. Η κάθοδος των Δωριέων

παράθεμα 1 Οι μετακινήσεις πληθυσμών, ένα συνηθισμένο φαινόμενο

Η χώρα που σήμερα ονομάζεται Ελλάδα πολύ παλιά δεν είχε μόνιμους κατοίκους. Οι μετακινήσεις τότε ήταν συχνές. Οι κάτοικοι πιέζονταν από άλλα νεότερα φύλα και έφευγαν εύκολα από τις περιοχές που έμεναν. Τότε δεν υπήρχε εμπόριο ούτε ασφάλεια στη στεριά και τη θάλασσα. Οι άνθρωποι δεν καλλιεργούσαν μεγάλα χωράφια. Δε μάζευαν χρήματα ούτε φύτευαν δέντρα, γιατί δεν είχαν τείχη για να τους προστατεύουν. Πάντα υπήρχε ο φόβος μήπως παρουσιαστεί κάποιος και τους τα αρπάξει. Εξασφάλιζαν μόνο τις καθημερινές τους ανάγκες και μετακινούνταν με μεγάλη ευκολία. Οι μετακινήσεις ήταν πιο συχνές στα εύφορα μέρη, όπως η Θεσσαλία, η Βοιωτία και οι περισσότερες περιοχές της Πελοποννήσου, εκτός από την Αρκαδία.

Θουκυδίδης, Ιστορίες, Α', 2 (διασκευή)

παράθεμα 2 Γεωμετρικά χρόνια, μια ανήσυχη εποχή

Μετά τον Τρωικό πόλεμο συνεχίστηκαν οι μετακινήσεις πληθυσμών και οι εισβολές στην Ελλάδα, η οποία δεν έμεινε ήσυχη και δεν μπόρεσε να προκόψει... Εξήντα χρόνια μετά την εκστρατεία των Αχαιών στην Τροία, οι Θεσσαλοί έδιωξαν από την περιοχή τους Βοιωτούς, που πήγαν και εγκαταστάθηκαν στη γη του Κάδμου, η οποία σήμερα λέγεται Βοιωτία. Ογδόντα χρόνια μετά τα Τρωικά, οι Δωριείς με αρχηγούς τους Ηρακλείδες* κυριεύσαν την Πελοπόννησο. Μόνο μετά από πολλά χρόνια ηρέμησε εντελώς η Ελλάδα, γιατί σταμάτησαν οι μετακινήσεις πληθυσμών.

*οι Ηρακλείδες: οι απόγονοι του Ηρακλή.

Θουκυδίδης, Ιστορίες, Α', 12 (διασκευή)

1. Γιατί νομίζεις ότι οι Δωριείς κινήθηκαν νότια;
2. Ποιες αλλαγές έγιναν στη ζωή των ανθρώπων στην Ελλάδα μετά την κάθοδο των Δωριέων;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οι Έλληνες δημιουργούν αποικίες

Οι μετακινήσεις πληθυσμών στην Ελλάδα ανάγκασαν διάφορα ελληνικά φύλα να μεταναστεύσουν. Αιολείς, Ίωνες και Δωριείς εγκαταστάθηκαν στα νησιά του ανατολικού Αιγαίου και τη Μ. Ασία, όπου ανέπτυξαν σπουδαίο πολιτισμό.

Οι μετακινήσεις πληθυσμών αναστάτωσαν τη ζωή των κατοίκων της Ελλάδας. Τα κτήματα έπαψαν να καλλιεργούνται και η κτηνοτροφία λιγόστεψε. Οι φτωχοί έγιναν περισσότεροι με αποτέλεσμα, οι τεχνίτες να μη βρίσκουν αγοραστές για τα προϊόντα τους. Πολλοί άρχισαν να φεύγουν από τον τόπο τους.

Η μετανάστευση δε γινόταν με τρόπο οργανωμένο. Άλλοι έφευγαν γιατί δεν ένιωθαν πια ασφάλεια και άλλοι για να βρουν καλύτερη τύχη.

Οι Αιολείς από τη Θεσσαλία, πλέοντας στο Αιγαίο, έφτασαν στη Λέσβο, την Τένεδο και την απέναντι πλευρά της Μ. Ασίας. Οι Ίωνες, ξεκινώντας από την Αττική, κατευθύνθηκαν προς τη Σάμο και τη Χίο. Από εκεί πέρασαν στη Μ. Ασία. Οι Δωριείς, που συνεχώς κατέφθαναν στην Πελοπόννησο, είδαν ότι οι περιοχές που κατέλαβαν δεν τους χωρούσαν. Ακολουθώντας και αυτοί το παράδειγμα των άλλων Ελλήνων, έφτασαν στη Ρόδο και μετά στη Μ. Ασία.

Οι Έλληνες στις νέες πατρίδες ήρθαν σε επαφή με τους άλλους λαούς και γνώρισαν τον τρόπο ζωής τους. Κράτησαν όμως τις παλιές τους συνήθειες. Λάτρεψαν ιδιαίτερα τους θεούς τους, προς τιμήν των οποίων έχτισαν λαμπρούς ναούς. Στις μεγάλες θρησκευτικές γιορτές οι άποικοι συγκεντρώνο-

**η μετα-
νάστευση:** η μετακίνηση ανθρώπων από την πατρίδα τους σε άλλη χώρα.

1. Ο Α΄ αποικισμός των Ελλήνων

οι άποικοι:

αυτοί που έπαιρναν μέρος στην αποστολή για δημιουργία αποικίας, οι κάτοικοι της αποικίας.

τα ιερά:

οι ναοί τους οποίους τιμούσαν ιδιαίτερα οι άνθρωποι.

νταν στα ιερά και γιόρταζαν όλοι μαζί. Οι γιορτές τούς έκαναν να νιώθουν πιο έντονα την κοινή καταγωγή τους. Το Αιγαίο έγινε ελληνική θάλασσα, αφού στις δυο πλευρές του κατοικούσαν Έλληνες.

παράθεμα 1 Ο ελληνισμός της Μ. Ασίας

Οι Ίωνες έχουν χτίσει τις πόλεις τους στον πιο ωραίο τόπο, από άποψη ατμόσφαιρας και κλίματος, σε σύγκριση μ' όλους τους γνωστούς λαούς. Τα μέρη που βρίσκονται βορειότερα υποφέρουν από το κρύο και την υγρασία, ενώ τα μέρη που βρίσκονται νοτιότερα υποφέρουν από καύσωνα και ξηρασία. Από τις δώδεκα ιωνικές πόλεις, οι δύο είναι χτισμένες στα νησιά Σάμο και Χίο και οι υπόλοιπες στη Μ. Ασία. Στην περιοχή της Μυκάλης ιδρύθηκε το Πανιώνιο, που ήταν κοινό αφιέρωμα των Ιώνων στον Ελικώνιο Ποσειδώνα. Εκεί συγκεντρώνονταν οι Ίωνες και γιόρταζαν τα Πανιώνια. Οι Αιολείς έχτισαν δώδεκα πόλεις στη στεριά της Ασίας. Αυτοί έτυχε να εγκατασταθούν σε περιοχή πιο εύφορη από τους Ίωνες, αλλά το κλίμα εκεί δεν είναι τόσο γλυκό.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Α', 142, 148, 149 (διασκευή)

2. Η εγκατάσταση στους ξένους τόπους δεν ήταν πάντα ειρηνική. Πολλές φορές οι άποικοι είχαν να αντιμετωπίσουν και ντόπιους λαούς. Εικόνα από αγγείο που δείχνει την προσπάθεια των αποίκων να κατέβουν από το πλοίο. (Ελευσίνα, Αρχαιολογικό Μουσείο)

παράθεμα 2 Το αμάρτημα του Ηγησικλή

Οι Δωριείς ίδρυσαν έξι πόλεις και οργάνωσαν το λατρευτικό τους κέντρο στο Τριόπιο, που το αφιέρωσαν στον Απόλλωνα. Εκεί κάθε χρόνο τελούσαν αθλητικούς αγώνες προς τιμήν του θεού και είχαν ορίσει ως βραβείο για τους νικητές χάλκινους τρίποδες, που έπρεπε να τους αφήνουν στον ναό και να μην τους παίρνουν μαζί τους. Ένας πολίτης της Αλικαρνασσού, που τον έλεγαν Ηγησικλή, μετά τη νίκη του στους αγώνες ξέχασε επίτηδες το έθιμο. Πήρε μαζί του τον τρίποδα και τον κάρφωσε σ' έναν πάσσαλο στο σπίτι του. Αυτό θεωρήθηκε ασέβεια προς τον Απόλλωνα και στάθηκε η αιτία να διώξουν οι άλλες πέντε δωρικές πόλεις από την ένωσή τους την έκτη πόλη, την Αλικαρνασσό. Έτσι την τιμώρησαν για ό,τι έκανε ένας πολίτης της.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Α', 144 (διασκευή)

1. Να παρατηρήσεις τον χάρτη και να περιγράψεις την πορεία του κάθε ελληνικού φύλου από την Ελλάδα στη Μ. Ασία.
2. Η ζωή τους στις «νέες πατρίδες» είχε ομοιότητες με αυτή που ζούσαν μέχρι τότε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ποίηση και η θρησκεία των Ελλήνων

Ο Όμηρος δημιούργησε δύο μεγάλα ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς, τους οποίους φαντάζονταν ότι κατοικούσαν στον Όλυμπο.

Ο πόλεμος που έκαναν οι Έλληνες για να καταλάβουν την Τροία ήταν ένα μεγάλο γεγονός. Τα κατορθώματα των πολεμιστών έγιναν τραγούδια, που τα τραγουδούσαν οι *ραψωδοί* στις γιορτές και τα πανηγύρια.

Τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Όμηρος, ένας σπουδαίος ποιητής, έγραψε δύο μεγάλα ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Η Ιλιάδα μιλάει για τους αγώνες των Ελλήνων για την κατάληψη της Τροίας. Η Οδύσσεια έχει ως θέμα της τις περιπέτειες που πέρασε ο Οδυσσέας στην προσπάθειά του να γυρίσει στην αγαπημένη του πατρίδα, την Ιθάκη.

Από τα ποιήματα αυτά μαθαίνουμε πολλά για τους ανθρώπους εκείνης της εποχής και τη θρησκεία τους. Παλιότερα, κάθε περιοχή είχε τον δικό της θεό και τις δικές της γιορτές. Στον χώρο όπου λατρευόταν ο θεός συγκεντρώνονταν οι άνθρωποι και τον τιμούσαν με διάφορες τελετές. Μερικές φορές ένας τοπικός θεός αποκτούσε μεγαλύτερη φήμη. Στη γιορτή του τότε έπαιρναν μέρος και κάτοικοι άλλων περιοχών.

Στην ομηρική εποχή οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς, τους οποίους φαντάζονταν ότι κατοικούσαν στον Όλυμπο, το ψηλότερο βουνό της Ελλάδας. Πίστευαν ότι πάνω εκεί υπήρχε ένα λαμπρό παλάτι, όπου έμενε ο Δίας και η γυναίκα του η Ήρα, ενώ οι άλλοι θεοί έμεναν σε χαμηλότερα σπίτια που τα είχε χτίσει ο Ήφαιστος. Όλοι οι θεοί ζούσαν σαν μια οικογένεια, έτρωγαν *αμβροσία*

ΟΙ ΡΑΨΩΔΟΙ: αυτοί που απαγγέλλαν σε δημόσιους χώρους τα ποιήματα του Ομήρου.

ΟΙ ΤΕΛΕΤΕΣ: οι εκδηλώσεις στις οποίες έπαιρναν μέρος πολλοί άνθρωποι.

1. Ο θεός Απόλλωνας κρατώντας στο αριστερό του χέρι τη λύρα (Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο)

η αμβροσία:

η τροφή των θεών του Ολύμπου, η οποία τους έκανε αθάνατους.

το νέκταρ:

το ποτό που έπιναν οι θεοί.

και έπιναν νέκταρ. Αρχηγός όλων ήταν ο Δίας, τον οποίο οι Έλληνες ονόμαζαν «πατέρα των θεών και των ανθρώπων». Είχε μεγάλη δύναμη και κρατούσε στα χέρια του τον φοβερό κεραυνό.

παράθεμα 1 Σκληρή μονομαχία

Είπε ο Έκτορας και τίναξε το κοντάρι του και χτύπησε τη φοβερή ασπίδα του Αίαντα.
... Δεύτερος ο Αίαντας τίναξε το μακρύ κοντάρι του και χτύπησε τη στρογγυλή ασπίδα του Έκτορα.
Τρύπησε η δυνατή αιχμή τη λαμπρή ασπίδα κι ήρθε και διαπέρασε τον όμορφο θώρακα και στα πλευρά του έσχισε τον χιτώνα.
Εκείνος όμως έσκυψε και γλίτωσε τον μαύρο θάνατο.
Τότε αμέσως εκείνοι τράβηξαν απ' τις ασπίδες τους τα δόρατά τους.
Όμηρος, Ιλιάδα, Η, στ. 244-257 (ελεύθερη απόδοση)

παράθεμα 2 Οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου

Δίας: ο μεγαλύτερος από τους δώδεκα θεούς, κυρίαρχος του ουρανού, της γης και της θάλασσας. Σύμβολό του ήταν ο φοβερός κεραυνός.

Ήρα: η σύζυγος του Δία, προστάτευε τον γάμο.

Ποσειδώνας: αδελφός του Δία, ο θεός της θάλασσας. Σύμβολό του ήταν η τρίαινα.

Αθηνά: κόρη του Δία, γεννήθηκε από το κεφάλι του. Ήταν η θεά της σοφίας και της εργασίας. Σύμβολά της ήταν η περικεφαλαία, το κοντάρι και η ασπίδα.

Απόλλωνας: γιος του Δία και της Λητώς, θεός της μουσικής και της μαντικής.

Άρτεμη: δίδυμη αδελφή του Απόλλωνα, θεά του φεγγαριού, του κυνηγιού και των δασών.

Ήφαιστος: γιος του Δία και της Ήρας, θεός της φωτιάς και της μεταλλοτεχνίας. Οι αρχαίοι πίστευαν πως ήταν κουτσός.

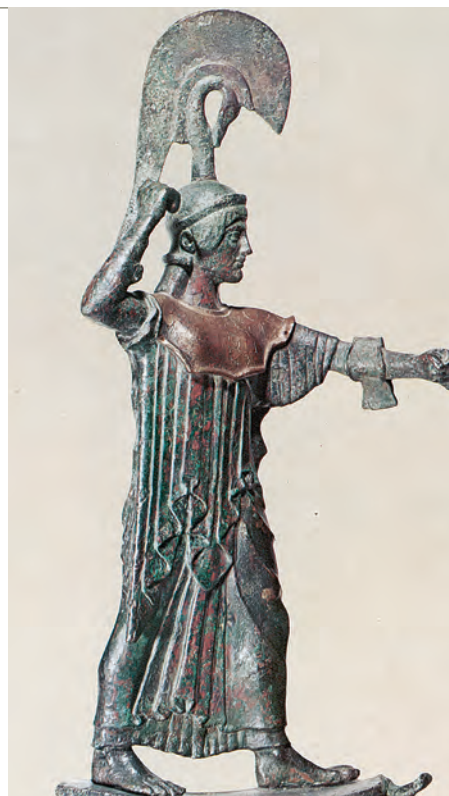
Άρης: γιος του Δία και της Ήρας, θεός του πολέμου.

Αφροδίτη: θεά της γυναικείας ομορφιάς.

Δήμητρα: αδελφή του Δία, θεά της γεωργίας.

Εστία: αδελφή του Δία, προστάτευε την οικογενειακή ζωή.

Ερμής: αγγελιαφόρος των θεών και οδηγός των ψυχών των νεκρών στον Κάτω Κόσμο.

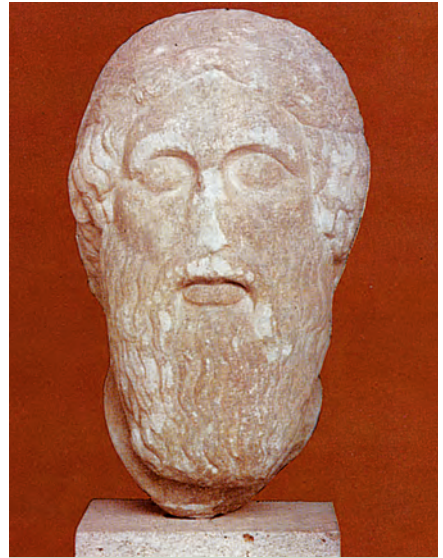

2. Χάλκινο άγαλμα της θεάς Αθηνάς. Η θεά με το αριστερό χέρι φαίνεται ότι κρατούσε ασπίδα και με το δεξί το δόρυ. (Αθήνα, Αρχαιολογικό Μουσείο)

παράθεμα 3 Ομηρική φιλοξενία

Ο Τηλέμαχος οδήγησε τον ξένο σε ένα θρονί να κάτσει, όμορφο, λεπτοδουλεμένο, που είχε και σκαμνί για να ακουμπάνε τα πόδια, και κάτω του άπλωσε λινό σεντόνι. Έβαλε και ο ίδιος κοντά στον ξένο ένα σκαμνί σκαλισμένο για να καθίσει. Μια παρακώρη ήρθε αμέσως κρατώντας όμορφο χρυσό λαγήνι και τους έχυνε νερό να πλύνουν τα χέρια τους σε μία ασημένια λεκάνη. Έπειτα έστρωσε μπροστά τους μακρύ σκαλιστό τραπέζι. Μετά τους έφερε ψωμιά η σεβαστή οικονόμα και διάφορα προσφάγια, πολλά απ' ό,τι είχε. Κι ο σιτιστής κρέατα ψητά τους έφερε σε δίσκους κι ολόχρυσα ποτήρια τους έβαλαν και ο κεραστής ερχότανε συχνά και τους κερνούσε.

Όμηρος, Οδύσσεια, α, 135-38 και 143-150 (ελεύθερη απόδοση)

3. Όμηρος, ο μεγαλύτερος επικός ποιητής των αιώνων (Μόναχο, Γλυπτοθήκη)

1. Γιατί νομίζεις ότι οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν ότι η κατοικία των θεών ήταν στην κορυφή του Ολύμπου;
2. Ποια είναι η υπόθεση της Ιλιάδας και ποια της Οδύσσειας;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η τέχνη και η γραφή

η μυκηναϊκή τέχνη: η τέχνη που είχε αναπτυχθεί στις Μυκήνες, αλλά και σε άλλες περιοχές της χώρας πριν από την κάθοδο των Δωριέων.

Την εποχή αυτή δε χτίζονταν μεγάλα κτίρια και τα αγάλματα ήταν μικρά και άτεχνα. Οι ζωγραφιές στα αγγεία έμοιαζαν με γεωμετρικά σχήματα, γι' αυτό η εποχή ονομάστηκε γεωμετρική. Μεγάλο γεγονός υπήρξε η χρησιμοποίηση του αλφάβητου.

Μετά την κάθοδο των Δωριέων σταμάτησε να αναπτύσσεται η *μυκηναϊκή τέχνη*. Η παλιά γραφή, δύσκολη όπως ήταν, μετά από τόσες αλλαγές που έγιναν στον ελληνικό χώρο, ξεχάστηκε. Οι άνθρωποι όμως δεν έπαψαν να κτίζουν σπίτια ή να κατασκευάζουν διάφορα αντικείμενα που τους ήταν απαραίτητα στην καθημερινή ζωή.

Από τις ανασκαφές που έχουν γίνει βγάζουμε το συμπέρασμα ότι τα κτίρια ήταν μικρά και απλά. Τα θεμέλια τα έκτιζαν με πέτρες, ενώ για το υπόλοιπο μέρος χρησιμοποιούσαν άλλα υλικά. Από ένα πήλινο κατασκεύασμα του 8ου π.Χ. αιώνα που βρέθηκε στην περιοχή του Άργους μπορούμε να πάρουμε μια ιδέα για τα κτίρια της εποχής.

Τα πρώτα αγάλματα ήταν ξύλινα και παρίσταναν θεούς. Απ' αυτά δε σώθηκε κανένα. Και είναι φυσικό αυτό, αφού το ξύλο καταστρέφεται εύκολα. Αργότερα άρχισαν να φτιάχνουν μικρά αγάλματα από μέταλλο.

Όλες τότε οι οικογένειες χρησιμοποιούσαν διάφορα αγγεία για τις καθημερινές τους ανάγκες. Σ' αυτά αποθήκευαν λάδι, κρασί και άλλα

1. Προετοιμασία για θυσία (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

2. Χάλκινο άλογο
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

3. Πήλινο ομοίωμα μικρού κτιρίου που βρέθηκε στο ιερό της Ήρας κοντά στο Άργος (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

ΟΙ ΦΟΙΝΙΚΕΣ:

λαός που κατοικούσε στη Φοινίκη, χώρα που βρισκόταν περίπου εκεί που σήμερα βρίσκεται ο Λίβανος.

ΤΟ ΦΟΙΝΙΚΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ:

έτσι ονομαζόταν το αλφάβητο που χρησιμοποιούμε σήμερα. Οι ειδικοί επιστήμονες έχουν τη γνώμη ότι τα περισσότερα γράμματα τα πήραμε παλιά από τους Φοίνικες.

προϊόντα. Οι τεχνίτες συνήθιζαν να ζωγραφίζουν πάνω σ' αυτά κύκλους, τρίγωνα, τετράγωνα και άλλα γεωμετρικά σχήματα. Γι' αυτό και η τέχνη ονομάστηκε γεωμετρική.

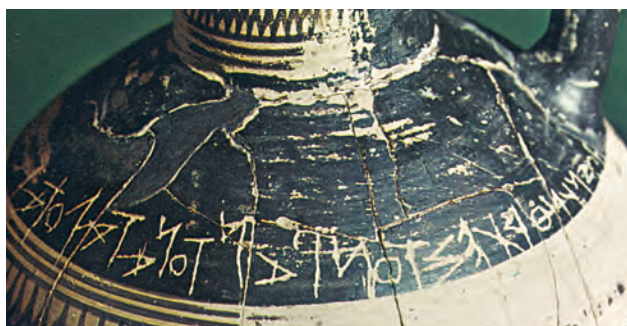
Οι Έλληνες άρχισαν τα θαλασσινά ταξίδια πουλώντας και αγοράζοντας προϊόντα. Κατάφεραν μάλιστα να πάρουν και πάλι το εμπόριο της Μεσογείου στα χέρια τους που το είχαν χάσει μετά την παρακμή του μυκηναϊκού πολιτισμού.

Ήρθαν σε επαφή με έναν άλλο λαό, τους Φοίνικες, από τους οποίους πήραν το αλφάβητο. Σ' αυτό πρόσθεσαν φωνήεντα κι έφτιαξαν έτσι δικό τους αλφάβητο. Στην αρχή μάλιστα οι Έλληνες έγραφαν από τα δεξιά προς τα αριστερά, χωρίς να χωρίζουν τις λέξεις.

παράθεμα 1 Τα φοινικικά γράμματα

Στην αρχή οι Έλληνες είχαν τα γράμματα που χρησιμοποιούσαν οι Φοίνικες, αλλά με το πέρασμα του χρόνου άλλαξε μαζί με την προφορά και η μορφή τους. Γείτονες των Φοινίκων στις περισσότερες περιοχές ήταν Έλληνες από την Ιωνία. Αυτοί διδάχτηκαν από τους Φοίνικες τα γράμματα και, αφού τα άλλαξαν λίγο, τα χρησιμοποίησαν οι ίδιοι. Σωστά μάλιστα τα ονόμασαν φοινικικά γράμματα, αφού τα είχαν πάρει από τους Φοίνικες.

Ηρόδοτος, Ιστορία, Ε', 58 (διασκευή)

4. Αγγείο όπου είναι χαραγμένη η αρχαιότερη ελληνική επιγραφή που έχει σωθεί μέχρι σήμερα (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

παράθεμα 2 Τα σχήματα και η χρησιμότητα των αγγείων

Στην αρχαιότητα υπήρχαν πολλά είδη αγγείων που εξυπηρέτούσαν τις καθημερινές ανάγκες του νοικοκυριού αλλά και τις θρησκευτικές ανάγκες των ανθρώπων. Τα πιο συνηθισμένα είδη αγγείων είναι τα εξής:

Αμφορέας: μεγάλο κλειστό αγγείο με δύο κάθετα χερούλια· το χρησιμοποιούσαν για να μεταφέρουν ή να αποθηκεύουν υγρά και στερεά.

Κρατήρας: μεγάλο ανοικτό αγγείο για το ανακάτεμα του κρασιού με το νερό. Οι αρχαίοι έπιναν νερωμένο κρασί.

Λεκάνη: μεγάλο χαμηλό και ανοικτό αγγείο με οριζόντιες λαβές, χωρίς σκέπασμα. Στο εσωτερικό της ίσως προετοίμαζαν το φαγητό.

Λήκυθος: ελαιοδοχείο με στενό στόμιο και κάθετη λαβή. Λευκά τέτοια αγγεία αφιέρωναν στους νεκρούς.

Πινάκιο: ανοικτό ρηχό αγγείο σαν το σημερινό πιάτο.

Μ. Τιβέριος, Ελληνική Τέχνη, Αρχαία Αγγεία (διασκευή)

5. Αμφορέας των γεωμετρικών χρόνων
(Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

Γιατί, κατά τη γνώμη σου, ζωγράφιζαν πάνω στα αγγεία;

Ας δούμε τι μάθαμε

ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

Οι Δωριείς, κατεβαίνοντας προς τη νότια Ελλάδα, προκάλεσαν μεγάλη αναστάτωση. Έτσι, διάφορα ελληνικά φύλα αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν προς τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και τη Μικρά Ασία. Στα χρόνια αυτά οι Έλληνες πίστευαν στους δώδεκα θεούς του Ολύμπου. Τον 8ο αιώνα π.Χ. ο Όμηρος έγραψε δύο πολύ σπουδαία ποιήματα, την Ιλιάδα και την Οδύσσεια. Την εποχή αυτή οι τεχνίτες ζωγράφιζαν πάνω στα αγγεία γεωμετρικά σχήματα (κύκλους, τρίγωνα, τετράγωνα κ.ά.). Γι' αυτό η τέχνη αυτή ονομάστηκε γεωμετρική.

2η ΕΝΟΤΗΤΑ

ΑΡΧΑΪΚΑ ΧΡΟΝΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Νέες αποικίες των Ελλήνων

Οι Έλληνες εγκατέλειψαν τα χωριά και συγκεντρώθηκαν στις πόλεις. Η πόλη έγινε κράτος με ακρόπολη και τείχος. Τότε ιδρύθηκαν πολλές αποικίες στα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου, όπου γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη ο ποντιακός ελληνισμός.

Οι μετακινήσεις στον ελληνικό χώρο έφεραν πολλές αλλαγές στη ζωή των Ελλήνων. Πολλοί εγκατέλειψαν τα χωριά τους και άρχισαν να συγκεντρώνονται σε περιοχές όπου μπορούσαν να ζήσουν καλύτερα και με περισσότερη ασφάλεια. Έτσι δημιουργήθηκαν οι πόλεις-κράτη.

Κέντρο της νέας πόλης ήταν η **ακρόπολη**, στο πιο ψηλό σημείο της περιοχής. Εκεί βρίσκονταν οι ναοί των θεών και τα **δημόσια κτίρια**. Γύρω από αυτή χτίστηκαν οι κατοικίες των ανθρώπων. Όλος αυτός ο χώρος προστατευόταν από ψηλά τείχη. Η ζωή στην πόλη έγινε καλύτερη και όλοι ένιωσαν περισσότερο ασφαλείς. Κάποιοι έμεναν στα χωριά καλλιεργώντας τη γη. Σιγά σιγά όμως ο πληθυσμός αυξήθηκε και η γη δεν έφτανε να τους θρέψει όλους.

η ακρόπολη:

η οχυρωμένη τοποθεσία σ' ένα ψηλό σημείο της πόλης.

τα δημόσια

κτίρια: τα κτίρια στα οποία λειτουργούν υπηρεσίες του κράτους.

1. Χάρτης των αποικιών

8ος αιώνας

Αρχαϊκά χρόνια

5ος αιώνας

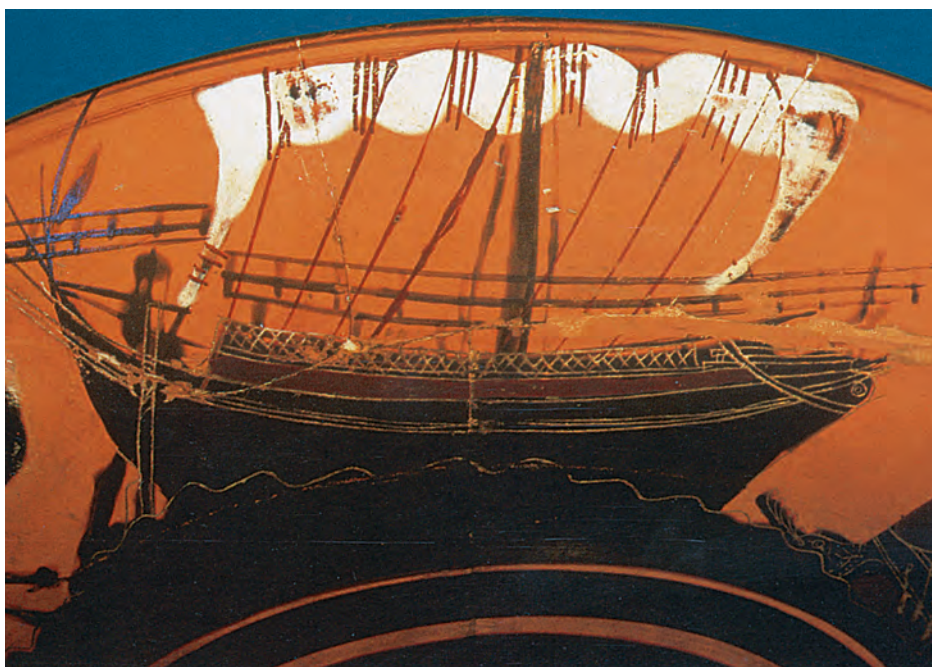

το μαντείο: ο ιερός τόπος όπου πήγαιναν όσοι ήθελαν να μάθουν από τον θεό τι θα τους συμβεί στο μέλλον.

Μερικοί τότε αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την πόλη τους και να πάνε αλλού να ζήσουν. Η μετακίνηση αυτή τη φορά έγινε οργανωμένα. Η πόλη ρωτούσε το μαντείο των Δελφών για το κατάλληλο μέρος όπου θα γινόταν η εγκατάσταση. Η τελετή της αναχώρησης, στην οποία έπαιρναν μέρος όλοι οι πολίτες, ήταν συγκινητική.

παράθεμα 1

Εμπόριο με ανταλλαγές

2. Ελληνικό εμπορικό πλοίο ανοικτής θάλασσας (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο)

Α) Έφτασα εδώ μ' ένα καράβι και τους συντρόφους μου, είμαι όμως πάλι έτοιμος ν' ανοιχτώ στη θάλασσα και να πάω στην Τεμέση της Κύπρου ν' ανταλλάξω γυαλιστερό σίδερο που κουβαλάω με χαλκό.

Όμηρος, *Οδύσσεια*, α, 201-204 (ελεύθερη απόδοση)

Β) Ο Δίας τρέλανε τον Γλαύκο, γιατί πήρε χάλκινα όπλα που άξιζαν εννέα βόδια κι έδωσε όπλα χρυσά που άξιζαν ενενήντα βόδια.

Όμηρος, *Ιλιάδα*, Ζ, 234-236 (ελεύθερη απόδοση)

Γ) Ο Λαέρτης αγόρασε την Ευρύκλεια, όταν ήταν κοπελίτσα, και την αντάλλαξε με είκοσι βόδια.

Όμηρος, *Οδύσσεια*, α, 481-482 (ελεύθερη απόδοση)

Με δάκρυα στα μάτια οι άποικοι αναχωρούσαν για τη νέα πατρίδα. Ο αρχηγός τους έπαιρνε το «*ιερόν πυρ*», με το οποίο θα άναβε τον βωμό της αποικίας. Αυτό συμβόλιζε τους στενούς δεσμούς που θα υπήρχαν ανάμεσα στη *μητρόπολη* και την αποικία.

Τα παράλια της Μεσογείου και του Εύξεινου Πόντου γέμισαν από αποικίες. Οι πιο πολλές δημιουργήθηκαν στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία, έτσι που η περιοχή να ονομαστεί Μεγάλη Ελλάδα.

Στις αποικίες οι Έλληνες προόδευαν. Έχτισαν ναούς και έκαναν μεγάλα δημόσια έργα. Γνώρισαν άλλους λαούς και ανέπτυξαν με αυτούς σχέσεις, χωρίς όμως να ξεχάσουν την καταγωγή τους.

Οι σχέσεις ανάμεσα στη μητρόπολη και την αποικία ήταν πάντα στενές. Ήταν μάλιστα μεγάλο κακό να πολεμήσει η μια εναντίον της άλλης.

Το «*ιερόν*

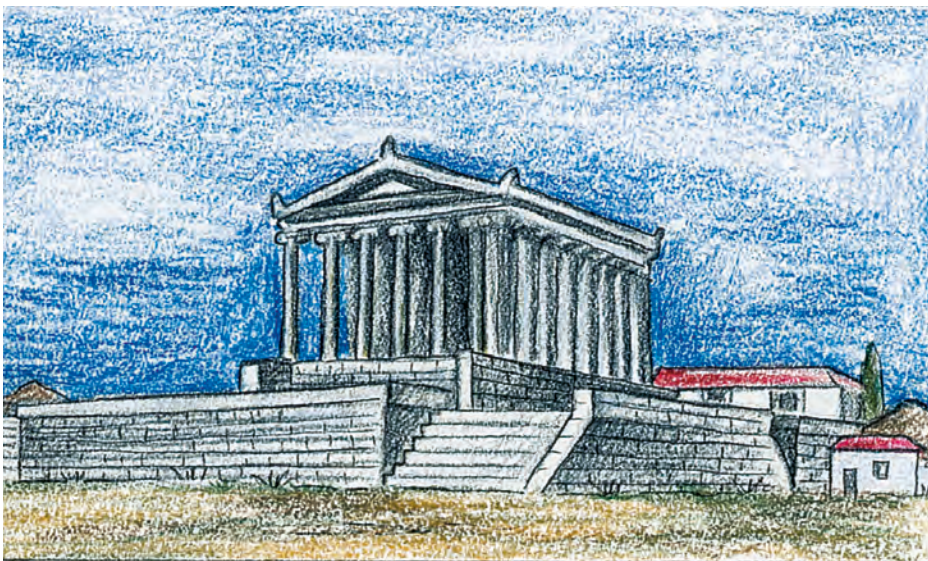
πυρ»: η φωτιά που έπαιρναν οι άποικοι από τον βωμό της μητρόπολης, με την οποία έπρεπε να ανάψουν τον βωμό της νέας πατρίδας.

ο βωμός: το λίθινο ή μαρμάρινο κατασκεύασμα πάνω στο οποίο οι άνθρωποι έκαναν θυσίες στους θεούς.

η μητρόπολη: η πόλη-κράτος η οποία δημιουργούσε μια αποικία.

παράθεμα 2

Η πατρίδα είναι θεά

3. Αναπαράσταση του ναού της Αθηνάς που βρισκόταν στην αρχαία Μίλητο

Ας αφήσουμε τους αποίκους να μοιράσουν μεταξύ τους τη γη και τα σπίτια. Στη μοιρασιά όμως πρέπει να σκεφτούν ότι αυτός που του τυχαίνει το χωράφι να θεωρεί ότι το χωράφι του ανήκει σ' ολόκληρη την πόλη, γιατί είναι η πατρίδα του και πρέπει να την περιποιείται πιο πολύ απ' ό,τι μια μητέρα τα παιδιά της. Η πατρίδα είναι θεά, βασίλισσα των ανθρώπων. Έτσι πρέπει να σκέφτονται οι άποικοι και για τους θεούς.

Πλάτωνας, *Νόμοι*, 740 Ε (διασκευή)